

8. OKTATÁS

Iskolák, középiskolák tanárai, felsőoktatási intézmények oktatói

1. ÁLTALÁNOS KÉP AZ OKTATÓKRÓL

Az általános kép szerint tanárnak, oktatónak ma csak az megy, aki nem tud máshova menni dolgozni. Annyira alacsony a fizetés, annyira kevésbé becsülik a tanárokat, hogy aki csak teheti, elhagyja a szakmát.

Vannak, akik szerint a tanárok többsége azt sem tudja a környezetvédelemről, hogy eszik-e, vagy isszák. A kémia tanár a kémiához ért, a fizika tanár a fizikához, a biológia a biológiához, de egyikük sem érzi magáénak a környezetvédelmet. Az átlagos tanár a képzettség megszerzése után nem követi a szakmai folyóiratokat. Leadja az órákat, aztán részéről a fáklyásmenet: ennyi pénzért ne várjanak tőle több munkát.”

Azt mindenki elismeri, hogy a fentiek alól vannak kivételek. A legtöbben élénken emlékeznek néhány tanárukra, akik viselkedése, gondolkodása mélyen meghatározó élményt jelentett.

2. VALÓSÁG

Az oktatók, tanárok általában **érdeklődő, nyitott emberek**. Az átlagembereknél jobban figyelnek a világ eseményeire, a folyamatokra, tendenciákra. Hosszútávon gondolkodnak, hiszen a tanítványaik sok évvel később használják a megszerzett tudást. Nem véletlen, hogy környezetvédő szervezetek soraiban is jelentős arányban találunk tanárokat: nem csak érdeklődnek az új gondolatok iránt, de tenni is készek a környezet védelméért. Általában érthetően, tömören meg tudják fogalmazni gondolataikat, többségük nagyon jó előadó.

Bár egyre többen ismerik fel, hogy a környezet védelmére való nevelést már **bölcsödében, óvodában** el kellene kezdeni, az óvónőképzésben ez ma még kevésbé látszik. Nagyrésztben a személyes érdeklődés, ambíció határozza meg, hogy végül az óvónő mit és hogyan tanít a környezetről, a természetről, a gyerekeknek.

Általános iskolák környezeti oktatásához a **Nemzeti Alaptanterv** megadja a keretet, de minden iskola maga dolgozza ki a maga tantervét. Ma már sok iskola arculatát alapvetően meghatározza a környezetvédelem, így az a tantervben is hangsúlyos. Nem egy iskolának a gyerekek, a szülők és a tanárok által elfogadott **Környezeti Nevelési Programja** is van, és környezetvédelmi pályázatokon, programokon rendszeresen részt vesznek. A nevelésben sok iskolában hangsúlyossá válik, hogy nem csak az a cél, hogy ne okozzunk károkat a környezetnek, hanem az is, hogy az életvitel egésze harmóniában legyen a környezettel.

Sok iskola nem csak az oktatásban tette magáévá a környezetvédelem elveit, de az intézmény működésében is. Az „**Öko-iskola**” cím elnyeréséhez például számba kell venni az iskola korábbi környezeti tevékenységeit, a környezetbarát működésért tett jelenlegi erőfeszítéseket, és a jövőbeli terveket is.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium koncepciójában a nevelés, a nevelés pályázatokkal való támogatása kiemelten fontos. A KAC keretein belül rengeteg ilyen tárgyú

pályázat érkezik a Minisztériumhoz. Egyre több tanár, iskola foglalkozik a környezet védelmével.

A környezeti nevelésnek sokak szerint kötelező, **önálló tantárgynak** kellene lennie. Jelenleg csak úgy oktatnak környezeti nevelést, hogy a szaktanárok a tantárgyon belül beszélnek a környezetvédelmet, a természetvédelmet érintő témakörökről. Ha például irodalomból Arany: Családi kör című versét tanulják, akkor külön is kiemelik az ember és az állatok, a civilizáció és a természet harmóniáját. Ha kémiából a savakat tanulják, akkor kiemelten foglalkoznak a savas esővel, azok okaival, következményeivel. Ez nagyon jó, de sokak szerint külön tantárgy kellene integrált tudású szaktanárokkal. Itt persze előkerül a pedagógusképzés problémája. A gyerekek összekapcsolják a különböző órákon hallottakat, és kapcsolatba hozzák a fizikai, kémiai, biológiai stb. ismereteiket, de ezt ma még kevés tanár teszi tudatosan.

Alsó tagozatban van természetismeret, környezetismeret óra, de ott főként csak a tényeket hangsúlyozzák, nem a természet és az ember kapcsolatát, az egyensúly fenntarthatóságát, a környezet védelmét. Nem hangsúlyos a problémákra való érzékenység, a megoldások keresése. Azt megtanítják, hogy ha tintába rakjuk a szegfűt, akkor a virág színe elváltozik, de azt nem mondják el, hogy a mérgező vegyszerek is ugyanígy felszívódnak az élőlényekben.

A települési **önkormányzat** az általános iskolák fenntartója, az határozza meg az óraszámot. Ha mondjuk az iskola oktatási programot dolgoz ki a környezeti nevelésről, akkor azt a települési önkormányzattal kell engedélyeztetni, hiszen a plusz óraszámok finanszírozása is azt terheli.

A környezeti oktatásban sok tanár lelkes, szívesen fektetne nagyobb hangsúlyt a környezeti ismeretekre, de **útmutatásra, segítségre** szorul. Ez a segítség lehet segédanyagok elkészítése, és lehet óra tartásának átvállalás. Ez utóbbi nagy felkészültséget, oktatási gyakorlatot, és nem kis bátorságot igényel. Huszonöt-harminc serdületlen ifjúnak nem olyan könnyű a szelektív hulladékgyűjtés gyönyöreiről beszélni, mint azt sokan gondolják. Segítséget jelenthet a tanároknak külön programok, rendezvények szervezése (nyári táborok, múzeumi tárlatvezetések stb.).

Egy környezetvédő szervezet például a diákoknak energiahatékonysági oktatócsoportot állított össze – tanárok véleménye alapján. Ugyanez a szervezet továbbképzéseket is szervez tanárok részére. Egy kerékpáros szervezet aktivistái rendszeresen járnak iskolákhoz egy-egy órát tartani a környezetvédelem néhány fontosabb témaköréről. Az órák végén rövid tesztet íratnak az elhangzottakról, és a jól kitöltők jutalmakat kapnak. Sokszor biciklis vetélkedőket is tartanak az iskolák udvarán, ezt persze előre meg kell hirdetni, hogy hozzanak biciklit a tanulók.

Esetenként az **üzleti oldal** is bekapcsolódik az oktatásba. Egy cégek által finanszírozott alapítvány oktatóbuszt hozott létre: egy buszban 12 számítógéppel oktatóprogramokkal beszéltek a gyerekeknek az újrahasznosításról, a szelektív hulladékgyűjtésről. A Minisztérium és a média örömmel vette a kezdeményezést, míg a környezetvédelmi civil szervezetek az üzleti szféra oktatásba való hatását nehezményezték.

Sokszor a környezetvédő **civil szervezetek** és az üzleti élet képviselői együtt szerveznek oktató programokat. Egy áruház támogatta a hódokról szóló oktatás finanszírozását, csak mert az áruház jele a hód. Az iskolásoknak 1-2 órás oktatóprogramot állítottak össze, ahol az állatok szokásaival, élőhelyükkel ismerkedhettek meg.

Sok iskola maga keresi az ilyen programokat. Van, hogy órák megtartására kapnak felkérést, és van, hogy rendezvények alkalmával (iskolanapok, Föld Napja stb.) kérnek egy-egy előadást. A gyerekek általában érdeklődnek a környezetvédelem iránt, és szeretik az erről szóló előadásokat.

Sokszor azonban az iskolák nem csak hogy nem keresik az ilyen lehetőségeket, de a szervezetek által írt felajánló levélre sem válaszolnak. Sok tanár úgy gondolkodik, hogy ha nem csinál semmilyen extra programot, akkor abból biztosan nem lesz baj.

Bár a szervezetek némelyike ingyen is vállal oktatást, többségük kénytelen pénzt kérni az órák megtartásáért. A tanárok némelyike ilyenkor alkudni próbál, ami nagyon kínos helyzetet teremt.

1990 és 2002 között a **felsőoktatási** hallgatók száma 80 ezerről 300 ezerre emelkedett, míg az oktatók száma 30-40%-kal csökkent. Eközben persze az oktatás színvonalát tartani kell. Ma az egyetemek a teljesítőkéességük határán teljesítenek. A felsőoktatásban is versenyhelyzet van: az intézmények versenyeznek a hallgatókért, és persze az ezzel járó támogatásért.

A felsőoktatásban, egyetemeken az oktatás mellett általában más környezeti tevékenység is megjelenik. Egy vidéki nagyváros egyetemén például azt kutatják, hogy hogyan lehet kevesebb energia-, és alapanyag felhasználással működtetni egy-egy gyárat, üzemet; milyen a jó vállalatvezetés, hogyan lehet ésszerűen gazdálkodni. Minderre vannak kész rendszerek, módszerek: nem kell minden esetben újra kutatni a módszert magát is. Persze mindig a helyi viszonyokhoz kell igazodni, nem lehet egy az egyben alkalmazni egyik módszert sem. Mindez javítja a cégek versenyképességét is, és a felelősségi viszonyok is átláthatóbbak, tisztábbak lesznek. A cégek szempontjából mindezek felül csak egy plusz hozadék az, hogy ezek a módszerek környezetvédelmi szempontból is előnyösek. Ez nekik az imidzs, a reklám, a kommunikáció miatt fontos, de általában nem ez a fő vonzerő, hanem a gazdaságosabb működés, a megtakarítás.

A tanszék tehát egy **oktató, és szakmai műhely** egyszerre: nem csupán oktatnak, tudást adnak át, de technológiát is adnak át egyenesen a felhasználóknak, a cégeknek. A tanfolyamokon tíz-tizenkét vállalat munkatársát oktatják együtt, de a gyakorlati részben cégenként, négy szemkört vitatják meg az adott cég ügyeit. Az oktatást tehát összekapcsolták a szakmai tanácsadással. Bár a vállalatoknak az ilyen tanfolyamok körülbelül egy nagyságrenddel olcsóbbak, mint egy tanácsadási szerződés (néhány százezer forint versus 5-10 millió forint), meglepő módon a cégek mégsem jönnek tömegesen a tanfolyamra.

A tudomány berkeiben vitatott, hogy létezik-e önálló tudományként, diszciplinaként **környezettudomány**? Nagyon vegyes érzések, vélemények hallhatóak ebben a témakörben. A környezettudomány valószínűleg önálló tudomány lesz, addig azonban átmeneti a helyzet, és ez kihat mindenre.

Van, aki szerint szakembereket kell képezni, akik valamilyen területen **specialisták**, és őket kell környezetvédelmi irányban egy-egy továbbképzéssel környezetvédelmi irányba képezni. Mások szerint szükség van olyan képzésre is, aminek keretében integralistákat, **generalistákat** képeznek. Elenleg az egyetlen ilyen felsőoktatási intézmény az országban a győri, ahol nem specialistákat képeznek tovább, hanem generalistákat képeznek a nulláról. Az ilyen szakember lehet, hogy nem lenne jó mondjuk egy vegyi üzem környezetvédelmi referensének: oda valóban szakosított vegyészmérnökre lenne szükség. De nagyon alkalmas lehet mondjuk egy-egy város környezetvédelmi referensi állásának betöltésére. Valószínűleg

nem fog tudni a városnak víztisztító üzemot tervezni, de meg fogja találni a város számára a megfelelő specialistát.

Egyetemi oktatókat rendszeresen kérnek fel környezetvédő szervezetek szakmai anyagok **véleményezésére**, lektorálására. Néhány nagyobb cég is szoros kapcsolatot alakított ki felsőoktatási intézményekkel. Egy olajfinomító cég például a műszaki egyetemekkel áll kapcsolatban: rendszeresen vannak szakdolgozóik. Az egyetem így elsőkézből juthat aktuális információkhoz, a cég pedig válogathat a lehetséges jövőbeli munkatársak közül.

Vannak, akik szerint az egyetemi oktatók, professzorok véleményét erős fenntartásokkal kell fogadni. Egy budapesti egyetem egyik professzora például állítólag azt írta egy megyei lapba a szélkerekekről, hogy a forgáskor keletkezett rezgések káros hatására elvetélhetnek a várandós asszonyok. Azt nem vette figyelembe a professzor, hogy egy átlagos személyautó háromszor erősebb rezgéseket bocsát ki.

Sok felsőoktatási intézmény, és környezetvédő szervezet szervez képzéseket, tanfolyamokat, továbbképzéseket. Ezek jelentősen hozzájárulnak a környezeti ismeretek terjesztéséhez, a környezeti tudatosság növeléséhez. (A szakképzési hozzájárulást a cégek leírhatják az adójukból.)

3. TANÁCSOK OKTATÓKNAK

Bár egyre többen ismerik fel, hogy a környezet védelmére való nevelést már **bölcsödében, óvodában** el kellene kezdeni, az óvónőképzésben ez ma még kevésbé látszik. A megfelelő képzéshez sok civil szervezet komoly szakmai segítséget nyújt; használjuk ki ezeket a lehetőségeket.

Ma már az iskolák között éles verseny folyik a beiratkozó tanulókért, illetve az ezzel járó támogatásért. A gyerekek vonzásában illetve megtartásában, és a szülők megnyerésében fontos szerepe lehet az iskola **környezeti arculatának**, az egészségre nevelésnek. Sok gyereket kifejezetten azért iratnak egy-egy iskolába, mert híre ment a magas szintű környezeti nevelésnek. Gondoljuk meg, hátha előnyt szerezhethünk a környezeti oktatás fejlesztése révén.

Ha a szülőket akarjuk meggyőzni, az egészséges életmódra nevelést, a harmonikus világkép kialakítását hangsúlyozva eredményesek lehetünk. Éreztessük, hogy a környezetvédelem oktatása nem megy az idegen nyelv, vagy az informatika oktatás rovására. Ugyanakkor ha a környezeti nevelést, a természettel való harmóniát az **egészséges életmóddal** együtt említjük a szülőknek, akkor azt nagyon fontosnak fogják találni. A szülők mindig készek a gyerek egészségéért akár áldozni is. A családok, szülők felé folyamatosan kommunikáljuk az iskola problémáit, és a lehetséges megoldásokat is.

A települési **önkormányzat** a fenntartó, az határozza meg az óraszámot. Ha mondjuk az iskola oktatási programot dolgoz ki a környezeti nevelésről, akkor azt a települési önkormányzattal kell engedélyeztetni, hiszen a plusz óraszámok finanszírozása is azt terheli. A helyi önkormányzat meggyőzésében hivatkozhatunk az oktatási koncepcióra, a környezetvédelmi programra.

Iskolák környezeti oktatásba való bevonásához először az iskola igazgatóját, és a tanárokat kell megnyerni az ügynek. Természetesen egyszerűbb a meggyőzés, ha a fenntartó (önkormányzat) is fontosnak tartja a környezeti nevelés oktatását. Jobb, ha az önkormányzat nem teszi kötelezővé a téma oktatását (mert azzal ellenérzést válthat ki a tanárok között), hanem meggyőzi az iskola oktatóit.

Iskolák környezeti tevékenységéhez komoly segítséget adnak a környezetvédő **civil szervezetek**. Sok szervezet anyagi segítséget adó pályázatokat is kínál iskolák számára. Más szervezetek programok szervezésével, vagy a pedagógusok továbbképzésével ad segítséget. Vannak szervezetek, amelyek egész napos programok szervezését is vállalják, mások egy-egy órát tartanak környezetvédelemről. Néhány aktivista szívesen „házhoz jön”, és olyanok is akadnak, akik egyáltalán nem kérnek cserébe ellenszolgáltatást. Élünk a lehetőséggel.

Ha a környezetvédő szervezet az oktatásért anyagi ellenszolgáltatást kér, ne próbáljunk alkudni. Ezzel nagyon kellemetlen helyzetbe hoznánk az általában amúgy is napi anyagi gondokkal küzdő aktivistákat.

Ha meghívott előadót kérünk fel egy-egy óra, vagy előadás megtartására, feltétlenül hallgassuk meg mi is őket a tanítványokkal együtt. Ha a gyerekek azt látják, hogy mi magunk nem érdeklődünk a téma iránt, akkor ez az előadót is hiteltelenné teheti.

A **média** munkatársai általában kedvelik a tanárokat, szívesen dolgoznak velük. Az újságírók úgy tartják, hogy a tanárok, oktatók tömören, világosan el tudják mondani gondolataikat, és jó előadók. Használjuk ki jó hírünket, és népszerűsítsük a környezet védelmét a médián keresztül is.

Felsőfokú oktatási intézményként igyekezzünk szoros kapcsolatot kialakítani olyan intézményekkel (közigazgatási szervezetek, környezetvédő szervezetek és üzleti szervezetek), amelyek rendszeresen biztosítanak **szakdolgozat** írási lehetőséget a végzős diákok számára. Ezzel nem csak a diákok későbbi elhelyezkedését könnyítjük meg, de első kézből kaphatunk aktuális információkat, adatokat. A diákjainkat csak akkor küldjük egy-egy szervezethez, ha a diák már tudja, hogy miről akar írni. Ellenkező esetben a tanácstalan, tájékozatlannak tűnő diák rossz fényt vethet intézményünkre is.

Keressünk kapcsolatot a hasonló tárgykörben oktató kollégákkal. Ezt megtehetjük például évi egy jeles nap keretében, amikor az ország oktató kollégáit, szakembereit meghívjuk. Szervezzünk vitát, ismerjük meg egymás munkáját, véleményét.

4. HOGYAN ÉPÍTSÜNK KAPCSOLATOT AZ OKTATÓKKAL?

Oktatási intézmények környezeti oktatásra való meggyőzésekor hangsúlyozzuk az ebben rejlő lehetőségeket. Ma már az iskolák között **verseny folyik a beiratkozó tanulókért**, illetve az ezzel járó támogatásért. A gyerekek vonzásában illetve megtartásában, és a szülők megnyerésében fontos szerepe lehet az iskola környezeti arculatának, az egészségre nevelésnek. Sok gyereket kifejezetten azért iratnak egy-egy iskolába, mert híre ment a magas szintű környezeti nevelésnek.

A települési **önkormányzat** a fenntartó, az határozza meg az óraszámot. Ha mondjuk az iskola oktatási programot dolgoz ki a környezeti nevelésről, akkor azt a települési önkormányzattal kell engedélyeztetni, hiszen a plusz óraszámok finanszírozása is azt terheli. A

helyi önkormányzat meggyőzésében hivatkozhatunk az oktatási koncepcióra, a környezetvédelmi programra.

Iskolák környezeti oktatásba való bevonásához először az iskola igazgatóját, és a tanárokat kell megnyerni az ügynek. Természetesen egyszerűbb a meggyőzés, ha a fenntartó is fontosnak tartja a környezeti nevelés oktatását. Jobb, ha az önkormányzat nem teszi kötelezővé a téma oktatását (mert azzal ellenérzést válthat ki a tanárok között), hanem meggyőzi az iskola oktatóit.

Iskolák környezeti oktatásáról komoly tudással, tapasztalattal rendelkeznek a **környezetvédő civil szervezetek**. Sok szervezet anyagi segítséget adó pályázatokat is kínál iskolák számára. Más szervezetek programok szervezésével, vagy a pedagógusok továbbképzésével ad segítséget. Vannak szervezetek, amelyek egész napos programok szervezését is vállalják, mások egy-egy órát tartanak környezetvédelemről. Néhány aktivista szívesen „házhoz jön”, és olyanok is akadnak, akik egyáltalán nem kérnek cserébe ellenszolgáltatást. Igyekezünk együttműködni az oktatással régóta foglalkozó szervezetekkel.

Üzleti szervezetként szervezhetünk oktatási programot, amellyel saját cégünket is népszerűbbé tehetjük. Egy áruház komoly oktatást biztosít általános iskolásoknak az erdőkről, a vízpartok élővilágáról, és persze a hódokról is, hiszen a cég jelképe a hód. Vigyázzunk azonban az ilyen programokkal: ha nem magas színvonalú, és szakmailag korrekt az oktatás, akkor nagyon erős támadásoknak tehetjük ki a céget. Az ilyen támadásokat elkerülhetjük, ha a programot elfogadott szakemberekkel együtt állítjuk össze, vagy legalábbis véleményeztetjük velük.

Az **újságírók** úgy tartják, hogy a tanárok, oktatók tömören, világosan el tudják mondani gondolataikat, és jó előadók. Használjuk ki a lehetőségeket, és a környezetvédelemben is jártas tanárokat, oktatókat hívjuk meg minél több rendezvényre előadónak.

Igyekezünk szoros kapcsolatot kialakítani olyan oktatási intézményekkel, amelyek végzős diákjai érdeklődhetnek a **szakdolgozat** írási lehetőségek iránt. Ezzel nem csak a diákok későbbi elhelyezkedését könnyítjük meg, de magunk válogathatjuk ki későbbi kollégáinkat.

Szakdolgozási lehetőséget keresve csak akkor keressünk meg egy-egy szervezetet, ha már tudjuk, hogy miről akarunk írni. Ellenkező esetben tanácstalannak, tájékozatlannak tűnhetünk, és ezzel az oktatási intézményt is rossz fényben tüntetjük fel.

Hasznos címek, linkek:

Ökoszolgálat

Pencz Levente levente@zpok.hu

Budapest 1054 Vadász u. 29.

Tel.: 311-7855 Fax: 302-3148

Magyar Környezeti Nevelési Egyesület

Elnök: Victor András mkne@freemail.hu

1088 Baross u. 13.

Tel.: 269-4481

Fax: 269-4481

www.zoldek.lap.hu

www.kvvm.hu/link/link.htm

www.zpok.hu/hirvero/taglapok.shtml

www.greenfo.hu/navigator.phtml